

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК 37

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.:наук. зап. Рівнен. держ. гуман. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. ун-т; [редкол.: В.В.Вербець, М.С.Янцур, І.Д.Бех та ін.]. — Рівне: РДГУ, 2017. — 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Васиївна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

УДК: 373. 501. 6: 53 (07)

М.В. ОСТАПЧУК

МЕТОДИКА ТЕОРЕТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ З ФІЗИКИ «СВІТЛОВИЙ ПОТІК І ФОТОМЕТРИЧНІ ВЕЛИЧИНИ» В КЛАСАХ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядається методика вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю. Характерною особливістю даної методики є збільшення числа задач-запитань якісно-теоретичного, світоглядно-пізнавального й культурологічного змісту, які використовуються як в процесі пояснення так і закріплення вивченого матеріалу.

Ключові слова: методика, теоретичне мислення, світловий потік і фотометричні величини, природничо-математичний профіль.

Сучасний світ складний. Учневі недостатньо дати лише знання, ще важливіше навчити користуватися ними. Знання та вміння взаємопов'язані з ціннісними орієнтаціями учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішно самореалізації у житті, навчання та праці. У проєкті нового базового Закону України «Про освіту» визначено ключові компетентності нової української школи. До основних компетентностей у природничих науках і технологіях належать: наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод: спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результат тощо [2]. Буде розроблено новий стандарт профільної освіти, зокрема й природничої, у якому залишиться змістова складова фізики. Тому необхідні методичні розробки для вивчення фізики в профільній школі на академічному і професійному рівнях.

Науково-теоретичне мислення, характерне для сучасника XXI ст., не може обмежуватися лише емпіричним рівнем пізнання фізики (С. Гончаренко, О. Ляшенко, В. Розумовський, А. Павленко) [6, 11]. Фізична наука, не сповільнюючи темпів розвитку прикладних застосувань, усе більше теоретизується. Теоретичний рівень пізнання фізики не обмежується законами, хоча й надає їм важливого значення. Внаслідок послідовного вивчення шкільного курсу фізики учень повинен дістати таку систему фізичного знання, яка б відповідала (хоча б в якісному викладі) рівню цілісної фізичної теорії, природничо-наукової картини світу [3; 4; 5].

Теоретичний результат у фізиці – це той, що здобутий шляхом логічних операцій або математичних розрахунків. Повсякчасна праця фізика осягається світлом теорії, збагачується теоретичним мисленням. Теоретичне мислення – це вирішення проблем на основі наявних знань у вигляді понять, суджень і логічних висновків. Усе це відбувається з допомогою внутрішнього мовлення, подумки [1, 142-143].

Мета статті – розкрити методику теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.

1. Світловий потік. Електромагнітна хвиля несе з собою енергію. Всяка реальна електромагнітна хвиля – це накладання коливань з довжинами хвиль, замкнутими в деякому інтервалі $\Delta\lambda$. Цей інтервал залишається скінченим навіть для монохроматичної (однокольорової) світлової хвилі. В білому світлі $\Delta\lambda$ охоплює весь діапазон електромагнітних хвиль, які сприймаються оком, тобто простягаються від 0,40 до 0,75 мкм.

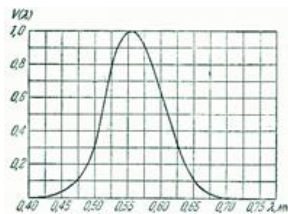
Розподіл енергії потоку за довжинами хвиль можна охарактеризувати з допомогою функції розподілу

$$\varphi(\lambda) = \frac{d\Phi_e}{d\lambda}, \quad (1)$$

де $d\Phi_e$ – потік енергії, що припадає на довжини хвиль від λ до $\lambda + d\lambda$.

Потік енергії, що переноситься хвилями, замкнутими в скінченному інтервалі від λ_1 до λ_2 , може бути поданий наступним чином:

$$\Phi_e = \int_{\lambda_1}^{\lambda_2} \varphi(\lambda) d\lambda \quad (2)$$

Мал. 1

Дія світла на око (світлове відчуття) у великому ступені залежить від довжини хвилі. Це легко зрозуміти, якщо врахувати, що електромагнітні хвилі з λ , меншою за 0,40 мкм і більшою 0,75 мкм, зовсім не викликають зорового відчуття. Чутливість середнього нормального людського ока до випромінювання різної довжини хвилі подано так званою кривою видимості (мал. 1). Вздовж горизонтальної вісі відкладена довжина хвилі λ , вздовж вертикальної вісі – функція видимості $V(\lambda)$. Найбільш чутливе око до випромінювання з довжиною хвилі 0,555 мкм (зелена частина спектра). Функція видимості для всієї довжини хвилі прийнята за одиницю. При цьому ж самому потоці енергії інтенсивність світла, що оцінюється зором, для інших довжин виявляється меншою. Відповідно й функція видноти для цих довжин хвиль менша одиниці. Значення функції видноти обернено пропорційні до величин енергетичних потоків, які викликають однакове за інтенсивністю зорове відчуття:

$$\frac{v(\lambda_1)}{v(\lambda_2)} = \frac{(d\Phi_e)_1}{(d\Phi_e)_2}$$

Так, наприклад, $V(\lambda) = 0,5$ означає, що для отримання зорового відчуття такої ж самої інтенсивності світло даної довжини хвилі мусить мати енергетичну потужність у два рази більшу, ніж світло, для якого $V(\lambda) = 1$. Поза інтервалом видимих довжин хвиль функція видноти дорівнює нулю.

Для характеристики інтенсивності світла з врахуванням його здатності викликати зорове відчуття вводиться величина Φ , що називається світловим потоком. Для інтервалу $\Delta\lambda$ світловий потік визначається як добуток потоку енергії на відповідне значення функції видноти:

$$d\Phi = v(\lambda)d\Phi_e \quad (3)$$

Виразивши потік енергії через функцію розподілу енергії по довжинах хвиль відповідно формули (1), можна записати:

$$d\Phi = v(\lambda)\varphi(\lambda)d\lambda \quad (4)$$

Повний світловий потік дорівнює

$$\Phi = \int_0^{\infty} v(\lambda)\varphi(\lambda)d\lambda \quad (5)$$

Функція видноти $V(\lambda)$ – безрозмірна величина. Отже, розмірність світлового потоку збігається з розмірністю потоку енергії. Це дає підстави визначати світловий потік променевої енергії, що оцінюється по зоровому відчуттю.

2. Сила світла. Джерело світла, розмірами якого можна знехтувати в порівнянні з відстанню від місця спостереження до джерела, називається точковим. У однорідному та ізотропному середовищі хвиля, випромінена точковим джерелом, буде сферичною. Для характеристики точкових джерел світла застосовується сила світла I , яка визначається як потік випромінювання, що припадає на одиницю тілесного кута:

$$I = \frac{d\Phi}{d\Omega} \quad (6)$$

($d\Phi$ – світловий потік, що випромінюється джерелом у межах тілесного кута Ω).

У загальному випадку сила світла залежить від напрямку: $I = I(v, \varphi)$ (v і φ – полярний і азимутальний кути у сферичній системі координат). Якщо I не залежить від напрямку, джерело світла називається ізотропним. Для ізотропного джерела

$$I = \frac{\Phi}{4\pi} \quad (7)$$

де: Φ – повний світловий потік, випромінюваний джерелом в усі напрями.

У випадку протяжного джерела можна вести мову про силу світла елемента його поверхні dS . Тоді під $d\Phi$ у формулі (6) потрібно розуміти світловий потік, випромінюваний елементом поверхні dS у межах тілесного кута Ω .

Одиниця сили світла – кандела ($кд$), (або свічка ($св$)) – одна із основних одиниць фотометрії. Її значення беруть таким, щоб яскравість (див. нижче) повного випромінювача при температурі тверднення платини дорівнювала $60 св$ на $1 см^2$. Під повним випромінювачем розуміють пристрій, що володіє властивостями абсолютно чорного тіла.

3. Одиниця світлового потоку. Одиницею світлового потоку є люмен ($лм$). Він дорівнює світловому потоку, що випромінюється ізотропним джерелом світла в $1 кд$ у межах тілесного кута в один стерadian:

$$1 лм = 1 кд \cdot 1 стер \quad (8)$$

Дослідним шляхом встановлено, що світловому потоку в $1 лм$, утвореному випромінюванням з довжиною хвилі $\lambda = 0,555 мкм$, відповідає потік енергії в $0,0016 Вт$. Величина

$$A = 0,0016 \frac{Вт}{лм}, \quad (9)$$

має назву механічного еквівалента світла.

Світловому потоку в $1 лм$, утвореному випромінюванням, для якого функція видноти дорівнює $V(\lambda)$, відповідає потік енергії в $\frac{A}{v(\lambda)} Вт$.

4. Освітленість. Ступінь освітленості якоїсь поверхні, падаючим на неї світловим потоком, характеризується величиною

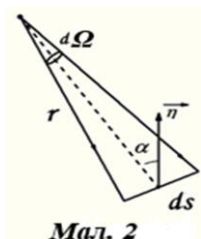
$$E = \frac{d\Phi_{пад}}{dS} \quad (10)$$

що називається освітленістю ($d\Phi_{пад}$ – світловий потік, який падає на елемент поверхні dS).

Одиницею освітленості є люкс ($лк$), що дорівнює освітленості, створеній потоком в $1 лм$, що рівномірно розподілений по поверхні в $1 м^2$:

$$1 лк = 1 лм/м^2 \quad (11)$$

Освітленість E , створювану точковим джерелом, можна виразити через силу світла I , відстань r до джерела й кут α між нормаллю до поверхні $\vec{n}$ і напрямком на джерело.

Мал. 2

На майданчик dS (мал. 2) падає потік $d\Phi_{пад} = I\Omega$ замкнутий у межах тілесного кута $d\Omega$, що спирається на dS .

Кут $d\Omega$ дорівнює $\frac{dS \cos\alpha}{r^2}$. Тож, $d\Phi_{пад} = \frac{IdS \cos\alpha}{r^2}$. Розділивши цей потік на dS , отримаємо:

$$E = \frac{I \cos\alpha}{r^2} \quad (12)$$

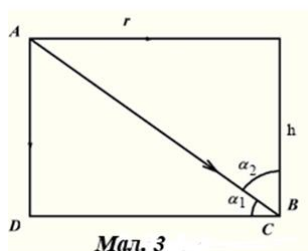
Задача 1. На висоті $h = 3$ м над землею і на відстані $r = 4$ м від стіни висить лампа силою світла $I = 100$ кд. Визначити освітленість стіни E_1 і горизонтальної поверхні землі E_2 біля лінії їхнього перетину.

Розв'язання. Із рис. 3 видно, що $\cos\alpha_1 = \frac{4}{5}$, тому $E_1 = \frac{I \cos\alpha_1}{h^2 + r^2} = \frac{100 \cdot 4}{25 + 16} = 3,2$ лк. Водночас $\cos\alpha_2 = \frac{3}{5}$, відтак $E_2 = \frac{I \cos\alpha_2}{h^2 + r^2} = \frac{100 \cdot 3}{25 + 16} = 2,4$ лк.

Задача 2. Над центром круглого стола радіусом $r = 80$ см на висоті $h = 60$ см висить лампа силою світла $I = 100$ кд. Визначити освітленість E_0 в центрі стола, освітленість E на краю стола, світловий потік Φ , що падає на стіл, і середню освітленість E_{cp} стола.

Розв'язання. $E_0 = E_D$ (рис. 3) $= \frac{I}{h^2} = 278$ лк $E = \frac{I \cos\alpha_1}{h^2 + r^2} = \frac{100 \cdot 0,6}{1 + 0,64} = 60$ лк; $\Phi = I\omega$, де $\omega = 2\pi(-\cos\alpha_2)$ тілесний кут, вершина якого знаходиться в точці джерела A , отож $\Phi = 100 \cdot 2 \cdot 3,14 \left(1 - \frac{0,6}{1}\right) = 251$ лм; $E = \frac{\Phi}{S}$, де площа $S = 3,14 \cdot 0,64 = 2$ м², підставивши числові значення величин Φ і S у вираз для E , матимемо $E = 125$ лм.

Задача 3. На якій висоті h (мал. 3) над центром круглого стола радіусом $r = 1$ м треба повісити лампочку, щоб освітленість на краю стола C була максимальна?

Мал. 3

Розв'язання. Освітленість у точці C (мал. 3) $E = \frac{I \cos\alpha_2}{h^2 + r^2}$,

де $\cos\alpha_2 = \frac{h}{\sqrt{h^2 + r^2}}$, отже $E = \frac{Ih}{(h^2 + r^2)^{\frac{3}{2}}}$.

Похідну від E по h прирівняємо до нуля, матимемо $h_{\max} = \frac{r}{\sqrt{2}} = 0,707$.

5. Світність протяжних джерел світла. Протяжне джерело світла можна охарактеризувати світністю R різних його ділянок, під якою розуміють світловий потік, який випускається одиницею поверхні назовні по всіх напрямках (у межах значень $\mathcal{D}$ від 0 до $\frac{\pi}{2}$; $\mathcal{D}$ – кут, утворений заданим напрямом із зовнішньою до поверхні):

$$R = \frac{d\Phi_{\text{вн.}}}{dS} \quad (13)$$

($d\Phi_{\text{вн.}}$ – потік, що випромінюється назовні в усіх напрямках елементом поверхні dS джерела)

Світність може виникнути за рахунок відбиття поверхнею падаючого на неї світла. Тоді під $d\Phi_{\text{вн.}}$ у формулі (13) потрібно розуміти потік, відбитий елементом поверхні dS в усіх напрямках.

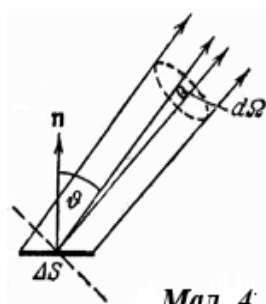
Світність вимірюють у тих же самих одиницях, що й освітленість – у люксах.

Задача 4. Світильник із молочного скла має форму кулі діаметром $d = 20$ см. Сила світла кулі $I = 80$ кд. Визначити повний світловий потік Φ_0 , світність R .

Розв'язання. $\Phi_0 = 4\pi I = 1$ клм; $R = \frac{\Phi_0}{4\pi d^2} = 8$ клм.

6. Яскравість. Світність характеризується випромінюванням (або відбиттям) світла даним місцем поверхні по всіх напрямках. Для характеристики випромінювання (відбиття) світла в заданому напрямі служить яскравість B . Напрямок можна задати полярним кутом $\mathcal{D}$ (відраховується від зовнішньої $\vec{n}$ до площадки ΔS , яка випромінює) і азимутальним кутом φ . Яскравість визначається як відношення сили світла елементарної поверхні ΔS у даному напрямі до проекції площадки ΔS на площину, перпендикулярну до взятого напрямку.

Розглянемо елементарний тілесний кут $d\Omega$, що спирається на площадку ΔS у даному напрямі $(\mathcal{D}, \varphi)$ (мал. 4).

Мал. 4

Сила світла площадку ΔS у даному напрямі згідно визначення (1) дорівнює $I = \frac{d\Phi}{d\Omega}$, де $\Delta\Phi$ – світловий потік, що поширюється в межах кута $d\Omega$. Проекцією ΔS на площину, перпендикулярну до напрямку $(\mathcal{D}, \varphi)$ (на мал. 4 слід цієї площини зображений пунктиром), буде $\Delta S \cos\mathcal{D}$. Отож, яскравість згідно визначення дорівнює

$$B = \frac{\Delta\Phi}{d\Omega \Delta S \cos\mathcal{D}} \quad (14)$$

У загальному випадку яскравість різна для різних напрямів: $B = B(\mathcal{D}, \varphi)$. Як і світність, яскравість може бути використана для характеристики поверхні, що відбиває падаюче на неї світло.

Згідно формули (14) потік, що отримує площадка ΔS у межах тілесного кута $d\Omega$ за напрямом, що визначається $\mathcal{G}$ і φ , дорівнює

$$d\Phi = B(\mathcal{G}, \varphi) d\Omega \Delta S \cdot \cos \mathcal{G} \quad (15)$$

Джерела, яскравість яких однакова в усіх напрямках ($B = \text{const}$), називаються ламбертівськими (підпорядковуються закону Ламберта), або косинусними (потік, висилаючий елементом поверхні такого джерела, пропорційний до $\cos \mathcal{G}$). Строго підпорядковується закону Ламберта тільки абсолютно чорне тіло.

Світність R і яскравість B ламбертівського джерела пов'язані простим співвідношенням. Щоб знайти його, підставим у $d\Omega = \sin \mathcal{G} d\mathcal{G} d\varphi$ і проінтегруємо набутий вираз по φ в межах від 0 до 2π і по $\mathcal{G}$ від 0 до $\frac{\pi}{2}$, врахувавши, що $B = \text{const}$. У результаті знайдемо повний світловий потік, що випускається елементом поверхні ΔS ламбертівського джерела назовні по всіх напрямках: $\Delta\Phi_{\text{вип}} = B dS \int_0^{2\pi} d\varphi \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin \mathcal{G} \cos \mathcal{G} d\mathcal{G} = \pi B \Delta S$. Розділивши цей потік на ΔS , отримаємо світність (див (13)). Відтак для ламбертівського джерела $R = \pi B$.

Одиниця вимірювання величини R – $\frac{\text{кд}}{\text{м}^2}$.

Задача 5. Знайти освітленість, яку створює диск, що рівномірно освітлений, радіусом a на його геометричній осі, перпендикулярній площині диска, якщо освітлювана поверхня перпендикулярна осі і перебуває на відстані R від центра диска. Диск випромінює згідно із законом Ламберта (джерело світла, поверхнева яскравість яких B не залежить від напрямку випромінювання, називаються джерелами, що підпорядковуються закону Ламберта) з поверхневою яскравістю B . З якою відносною точністю виконуватиметься закон обернених квадратів, якщо диск розглядати як точкове джерело світла, розміщений у його центрі.

Розв'язання. $E = \frac{\pi B a^2}{R^2 + a^2}$ Якщо $\frac{a}{R} \ll 1$, то $E = \frac{\pi B a^2}{R^2} + \left(1 - \frac{1}{2} \frac{a^2}{R^2}\right)$. Закон обернених квадратів виконується

з відносною точністю $\frac{a}{2R^2}$. При $\frac{a}{R} = \frac{1}{10}$ ця точність буде біля 1%.

Задача 6. Припускаючи, що випромінювання Сонця підпорядковується закону Ламберта, визначити його поверхневу яскравість B при спостереженні з поверхні Землі (тобто з врахуванням і розсіювання світла земною атмосферою), якщо освітленість поверхні Землі, створювана сонячними променями при перпендикулярному падінні в тих же самих умовах, $E = 10^5$ лк. Середній тілесний кут, при якому сонячний диск видно із Землі, $\Omega = 6,8 \cdot 10^{-2}$ ср.

Відповідь. $B = \frac{E}{\Omega} \approx 1,5 \cdot 10^9 \frac{\text{кд}}{\text{м}^2}$.

Задачі і запитання для самостійного розв'язання

1. Визначити силу світла точкового джерела, повний світловий потік якого дорівнює 1 лм.
2. Над центром круглого стола майданчика висить лампа. Освітленість у центрі $E_0 = 40$ лк, на краю площадки $E = 5$ лк. Під яким кутом i падають промені на край?
3. На якій висоті h треба повісити лампочку силою світла $I = 10$ кд над аркушем матового паперу, щоб яскравість B паперу дорівнювала 1 кд/м², якщо коефіцієнт відбиття паперу $\rho = 0,8$?
4. Визначити освітленість E , світність R , яскравість B кіноекрану, що рівномірно розсіює світло в усіх напрямках, якщо світловий, що падає на екран із об'єктива кіноапарата (без кінострічки), $\Phi = 1,75$ клм. Розмір екрану $5 \times 3,6$ м, коефіцієнт відбиття $0,75$.
5. Конус, що світиться, має однакову в усіх напрямках яскравість $B = 2$ кд/м². Основа конуса не світиться. Діаметр основи $d = 20$ см, висота $h = 15$ см. Визначити силу світла I : 1) в напрямі осі; 2) в напрямі, перпендикулярному осі.
6. Освітленість поверхні, покритої шаром сажі, $E = 150$ лк, яскравість B однакова в усіх напрямках і рівна 1 кд/м². Визначити коефіцієнт поглинання сажі.
7. Джерело світла представляє освітлену сферичну поверхню. Як змінюватиметься його яскравість, якщо наблизитися до нього? Віддалятися?

Відповіді. 1. 0,08 кд. 2. $i = 60^\circ$ 3. 1,6 м. 4. 97 лк, 73 лк, 23 кд/м². 5. 63 кд, 30 кд. 6. 0,98. 7. Не змінюється.

У статті наведений приклад методики теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.

Сучасний зміст фізики загальноосвітніх шкіл є порівняно стабільний. Тому зараз проблема не стільки в нових підручниках, скільки в методах викладання і засвоєння навчального матеріалу. Теоретичні знання на відміну конкретно-практичних не можуть подаватися інформаційним способом, у готовому вигляді. Тут конче потрібно шукати власні розробки у викладанні фізики на ґрунті принципів проблемності та методів засвоєння нових знань. Тому важливе значення має формування в учнів теоретичного мислення шляхом певної організації пізнавальної діяльності, розширенню можливостей оволодіння універсальними науковими поняттями, які відображають загальні властивості і відношення об'єктивної дійсності та пізнання, побудованими теоретичним чином. Виникає потреба розширення методів наукового пізнання сходженням від абстрактного до конкретного. Тут розширюються не самі знання, а методи їх теоретичного пізнання.

Характерною особливістю даної методики є збільшення числа задач-запитань якісно-теоретичного, світоглядно-пізнавального й культурологічного змісту. Перед учнями ставляться узагальнені питання-проблеми, відповідь на які вимагає не переоповідання готових міркувань і висновків підручника або оголошених учителем, а творчих пошуків і зусиль, глибокого розуміння суті явищ і вміння застосовувати знання на практиці. Попрацювавши із задачами й питаннями самостійно, учень має можливість порівняти свої результати й висновки із відповідями наведеними в кінці теми. Задачі-запитання даються також безпосередньо під час пояснення вчителем основних положень, законів відповідної теми фізики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубровська Д.М. Основи психології: навч. посіб. / Д.М. Дубровська. – Львів: Світ, 2001. – 280 с.
2. Веб-сайт «Нова українська школа.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/> – (Міністерство освіти і науки України). – Назва з екрану.
3. Коршак С.В. Фізика: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рів. стандарту / С.В. Коршак, О.І. Ляшенко, В.Ф. Савченко. – К.: Генеза, 2011. – 256 с.
4. Новак О.Ф. Ідеї теоретичного пошуку в курсі фізики середньої школи / О.Ф. Новак, М.В. Остапчук // Фізика. – 2000. – № 25(73). – С. 2-3.
5. Остапчук М.В. Методика теоретичного вивчення електростатики в класах природничо-математичного профілю: [Текст]. / М.В. Остапчук, В.М. Остапчук // Вісник Чернігівського національного університету імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. М.О. Носко. Вип. 138. – Чернігів: ЧНПУ, 2016. – С. 122-129.
6. Розв'язування навчальних задач з фізики: питання теорії і методики / С.У. Гончаренко, С.В. Коршак, А.І. Павленко [і ін.]; за заг. ред. С.В. Коршака. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 185 с.

REFERENCES

1. Dubrovs'ka D.M. Osnovy psykholohiyi: navch. posib. / D.M. Dubrovs'ka. – L'viv: Svit, 2001. – 280 s.
2. Veb-sayt «Nova ukrayins'ka shkola.» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>. – (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy). – Nazva z ekranu.
3. Korshak Ye.V. Fyzyka: pidruch. dlya 11 kl. Zahal'noosvit. navch. zakl.: riv. standartu / Ye.V. Korshak, O.I. Lyashenko, V.F. Savchenko. – K.: Heneza, 2011. – 256 s.
4. Novak O.F. Ideyi teoretychnoho poshuku v kursi fizyky serehn'oyi shkoly / O.F. Novak, M.V. Ostapchuk // Fyzyka. – 2000. – № 25(73). – S. 2-3.
5. Ostapchuk M.V. Metodyka teoretychnoho vyvchennya elektrostatyky v klasakh pryrodnycho-matematychnoho profilu: [Tekst] / M.V. Ostapchuk, V.M. Ostapchuk // Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho universytetu imeni T.H. Shevchenka; hol. red. M.O. Nosko. Vyp. 138. – Chernihiv: CHNPU, 2016. – S. 122-129..
6. Rozv'yazuvannya navchal'nykh zadach z fizyky: pytannya teorii i metodyky / S.U. Honcharenko, Ye.V. Korshak, A.I. Pavlenko [i in.]; za zah. red. Ye.V. Korshaka. – K.: NPU im. M.P. Drahomanova, 2004. – 185 s.

Н.В. ОСТАПЧУК. МЕТОДИКА ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ИЗУЧЕНИЯ ТЕМЫ ПО ФИЗИКЕ «СВЕТОВОЙ ПОТОК И ФОТОМЕТРИЧЕСКИЕ ВЕЛИЧИНЫ» В КЛАССАХ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье рассматривается методика изучения темы по физике «Световой поток и фотометрические величины» в классах естественно-математического профиля. Характерной особенностью данной методики является увеличение числа задач-вопросов качественно-теоретического, мировоззренчески-познавательного и культурологического содержания, которые используются как в процессе объяснения так и закрепления изученного материала.

Ключевые слова: методика, теоретическое мышление, световой поток и фотометрические величины, естественно-математический профиль.

M.V. OSTAPCHUK METHODS THEORETICAL STUDY OF TOPICS IN PHYSICS "LUMINOUS FLUX AND PHOTOMETRIC VALUES" IN THE CLASSES OF NATURAL MATHEMATICAL STRUCTURE

In the article deals with the method of study topics in Physics "Luminous flux and photometric values" in the classes of natural mathematical structure. A characteristic feature of this method is to increase the number of quality problems, issues and theoretical, ideological and cultural and educational content used in the process of explanation and consolidate the learned material.

Key words: methodology, theoretical thinking and photometric luminous flux values, natural and mathematical profile.

Рекомендовано до друку.

Канд. пед. наук, проф., член-кор. АПСН В.І. Тищук.

Одержано редакцією 08.05.2017 р.

УДК: 373. 5. 016: 81' 243 (07)

Л.В. МОРОЗ, В.М. ТРОФІМЧУК, С.С. ВАСИЛЬКЕВИЧ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПОРТФОЛІО В ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано особливості застосування європейського мовного портфоліо при вивченні іноземної мови. Автором детально розглянуто три обов'язкових компоненти мовного портфоліо: мовний паспорт, мовну біографію, мовне досьє. Особлива увага звернена на основні напрямки діяльності вчителя зі впровадження європейського мовного портфоліо в іномовне навчання учнів.

Ключові слова: європейське мовне портфоліо, іноземна мова, мовний паспорт, мовна біографія, мовне досьє.

© Л.В. Мороз, В.М. Трофімчук, С.С. Василькевич, 2017

ЗМІСТ

Павелків Р.В. Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом.	3
Малафійк І.В. Суб'єктивність як якість сучасної освіти.	6
Руденко В.М. Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури.	11
Беленька Г.В. Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті.	15
Лінник О.О. Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу.	19
Пелех Ю.В., Непеляк М.С. Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд.	22
Волинець К.І. Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу.	25
Оксенюк О.В. Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців.	29
Мищенко Т.О., Стадник Н.В. Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти.	32
Петрук Л.П. Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні.	37
Сяська І.О. Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку.	40
Гнедко Н.М. Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу.	44
Булгаков В.П. Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства.	48
Серковска-Монка Ядвіга Що нейронаука може внести до дидактики?.	51
Карпенчук С.Г. А якщо звернутися до «Пампедії»	55
Белова С.А. Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. ХХ ст.	60
Галатюк М.Ю. Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів.	64
Останчук М.В. Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю.	67
Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С. Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови.	71
Шевчук О.А. Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя.	75
Плисюк О.Р. Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів.	77
Галатюк Т.Ю. Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів.	82
Совгар О.М. Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття.	86
Дубич К.В., Данилюк К.В. Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями.	89
Ставожинська-Гжондел Марія Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі.	92
Нечипорук Л.І. Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців.	96
Лукаsevич Роланд Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю.	99
Павелків В.Р. Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації.	103
Бриндіков Ю.Л. Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери.	106
Слозанська Г.І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді.	111
Левчук І.Б. Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога.	114
Лехолетова М.М. Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності.	118
Косарева О.І. Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога.	122
Марчук Г.В. Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників.	125
Найда Р.Г. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу.	129
Конончук Д.І. Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах.	132
Катеринюк В.І. АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків. ...	136
Кононко О.Л. Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу.	139

Мирончук Н.М. Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.	145
Дзюбишина Н.Б. Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів.	149
Волинець Ю.О. Стаднік Н.В. Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти.	153
Маліновська Н.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку.	157
Романенко Л.В., Романенко К.А. Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема.	160
Косарева Г.М. Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів.	163
Козачук М.В. Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти.	167
Калаур С.М. Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів.	171
Коваленко О.В. Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності.	175
Грицай Н.Б. Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст.	180
Чувасова Н.О. Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології.	184
Хміль Н.А. Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі.	189
Павлюк Н.П. Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах.	193
Джеджер К.В. Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів.	197
Степанова О.І. Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів.	201
Козлюк О.А. Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників.	205
Падалка О.І. Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів.	208
Федорова Н.В. Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки.	211
Янцур М.С. Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.	215
Галатюк Ю.М. Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності.	222
Горонаха Н.М. Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект.	225
Мельничук О.В. Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу.	230
Павелків К.М. Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура.	232
Мосейчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.	236
Ващенко О.М. Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи.	240
Мондич О.В. Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини.	244
Конончук О.А. Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників.	247
Руденко Н.М. Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці».	252
Володько Т.К. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності.	255
Тюска В.Б. Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності.	258
Ваколюк А.М., Дутчак В.В. Вплив фізичної культури на формування всебічно розвиненої особистості.	262
Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах.	265
Войтович О.В. Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу.	269
Осипчук О.П. Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів.	272
Дуброва А.С. Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог.	275
Станіславчук Н.І. Формування етичної компетентності студентів у вищій школі.	278
Луцик Г.О. Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема.	280

Горохівська Т.М. Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз.	284
Воронцова І.В. MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів.	288
Сушенцева Л.Л. Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю.	291
Давидович В.О., Томаш В.В. Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін.	296
Дичківська І.М. Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.	300
Яницур Л.А. Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства.	303
Вертугіна В.М., Пугач А.Ю. Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини).	306
Глінчук Ю.О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму.	309
Павлюк Т.О. Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.	313
Семеняко Ю.Б. Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.	316
Романюк А.А. Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи.	320
Артемова Ю.І. Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	323
Відомості про авторів.	327